

Marin SRAKIĆ*Cruce et labore. Križem i radom.**Biskup Stjepan Bäuerlein i**Đakovačka i Srijemska biskupija (1951.-1973.), Sabrana djela XII.*– Đakovačko-osječka nadbiskupija,
Đakovo, 2014., 908 str.

Nadbiskup u miru Marin Srakić nedavno je objavio golemo djelo o đakovačkom i srijemskom biskupu Stjepanu Bäuerleinu. Djelo je od velike važnosti jer se dotiče bliže, ali vrlo složene povijesti Đakovačke i Srijemske biskupije, posebice ako imamo na umu razdoblje komunizma, kao i raznoraznih prijevora (»Bijela knjiga«) koje su pratile posljednji dio Bäuerleinove službe. Srakićeva knjiga impozantno je djelo koje donosi mnoštvo dosad nepoznatih i neviđenih dokumenata, pisama, promišljanja koja rasvjetljuju povijest Đakovačke i Srijemske biskupije. Premda se radi o golemom djelu, ono se lagano čita, jer je stil pisanja vrlo ugodan i nenametljiv.

Prvo poglavlje uvodi nas u osobu Stjepana Bäuerleina (kasnije Biskup). Srakić donosi ulomke iz njegova Dnevnika koje je Biskup vodio kao bogoslov i đakon. Radi se o zaista predivnim mislima koje otkrivaju jednu svetu, pobožnu dušu koja se pripravlja za svećeništvo. Moram priznati da sam ostao zapanjen dubokim promišljanjima o svećeničkom pozivu. Tako se može otkriti duboka pobožnost ondašnjega bogoslova prema Isusu Kristu: »Ti, Kriste, budi moje sve, moja misao, moj rad, moja

molitva. – Beskrajno su mi dragi časo-
sovi trpljenja za Tebe, Kriste. O daj da
cijeli život svoj trpim za Tebe.« (str.
25.) Zanimljivo je kako nam Dnevnik
razotkriva i ondašnje teološke rasprave,
primjerice svodenje Isusa Krista
»vjere« samo na »historiju«: »Crni
demon pakla dovikuje mi jezovito:
Krist je samo historijsko lice.« (str.
25.); »U harmoniji svete čežnje danas
sam začuo jedan disakord – napad proti
svete vjere: Vjera je bajka, vjera je izmi-
šljotina. Krist je običan čovjek. Zar ćeš
svoj život makar čemu žrtvovati... i još
mnogo toga.« (str. 35.) Uviđa se kako
je Biskup volio samoću: »Čutljiv sam i
volim samoću. Živeći u mislima o Bogu
zaboravljam okolinu svoju.« (str. 26.)
Vrlo lijepo o molitvi časoslova: »Kako
je divan brevjar. Zar je moglo biti sveće-
nika, koji su htjeli taj sveti 'onus diei' sa
sebe otresti?... Ne razmijem.« (str. 26.)
Ili razmatranje o svojem uređenju, gdje
Biskup sebe vrlo lijepo zamišlja Kristo-
vim robom. S uređenjem se napušta pri-
jašnje ropstvo, prima se Kristovo rop-
stvo koje daje jedinu istinsku slobodu:
»Zadnji puta kao rob ustajem. Eto me,
Gospode, sav sam Tvoj. Ležim još sam
rob.« (str. 26s) Jako lijepo piše o jedno-
stavnom slavlju svoje mlade mise: »U
pismu sam istakao da što manje bude
vanjske parade, namještenosti, formal-
nosti. Hoću jednostavno i slobodno,
bez ukočenosti, da pristupim 'ad altare
Dei'. Želja je moja da to bude obnova,
rekolekcija naše župe, da to bude exhor-
tacija za duše tako lijepe našeg seoskog
svijeta.« (str. 32.) Također kritika sve-
ćeničke nemarnosti, čime se pokazuje
da se ni danas ništa bitnoga nije promi-

jenilo u nas, svećenika: »Kako su divni obredi velikog tjedna. Puni su svetosti i bodrenja. Samo je žalosno da su svećenici tako indolentni kad vrše tako velike i svete čine. – Narod ih je željan, voli ih, a svećenici su nemarni, bez dužnog štovanja, bez pobožnosti. Danas počinje adoraacija pred svetim grobom. Svećenike tako se rijetko viđa tamo. Vjernici hrpimice dolaze i klanjau se svom Bogu. A svećenici?« (str. 34.) Mene se posebno dojmila Biskupova hladnoća prije ređenja. Nije bilo nikakve euforije u njega. Hladnoća je njegova zapravo svjedočila o ozbiljnosti same službe, kao i o nedostojnosti samoga ređenika. Rekao bih da se radi o svetoj hladnoći koja bi uvijek trebala pratiti ređenike pred svećeničko ređenje: »Što sam bliži velikom danu sve sam hladniji. Čim sam ja služio da me Isus tako visoko uzdiže! Ničim! Držim, da čovjek uopće to ne može zaslužiti. Mene je strah. Je li to s moje preuzetnosti, kad se dajem zaređiti za svećenika. Toliki sveti muževi žacali su se pred tim činom. A ja tako hladno mu idem u susret. Jedino, Ti, Isuse, možeš mi dati snage da cijeli život ustrajem.« (str. 37.) Naveo sam same neke, meni posebno drage misli iz Biskupova Dnevnika. Prava je šteta da ih je Marin Srakić samo spomenuo bez svojega osvrta, a one taj osvrt itekako zavrjeđuju. Štoviše, preporučio bih ih svakomu bogoslovu i svećeniku.

Drugo poglavlje posvećeno je razdoblju Biskupova života od »ređenja za svećenika do imenovanja za biskupa«. I tu susrećemo ulomke iz Biskupova Dnevnika. Spominje se opet problem

koji i danas prati život svećenika, a to je sklonost neurednomu životu: »Putem smo svratili kod podvinjskog župnika. – Puna je kuća vina i žena. – Ne ću da osuđujem župnika, ali to mi se ne sviđa. – On je opio našeg kočijaša, koji je vjesio nad kolima kad smo se vraćali, a župnik je kočijašo. – Eto s totalno pijanim čovjekom unišao sam u mjesto u kojem moram djelovati.« (str. 43.) Također: »Danas sam s mojim župnikom pohađio susjednog župnika zagreb. biskupije u Ruševu. Na mene je užasan dojam učinila ta gozba. – Nijesam smio od stida ni oči podignuti. – Mladi župnik pjevao je: pjesme su bile ljubavne, isprepletene s bečarskima, kasarske i uličnjačke. Tu je još bilo i ženskih. Nipošto, da svećenik – župnik priređuje ovakve ručkove. U sebi sam odlučio nikad ne poći više na takav god i tražio sam da namignem župniku, da već jednom ostavimo tu kuću.« (str. 45.) I onda neki govore o tomu kako je prije 2. vat. koncila bilo sve bolje! Također liturgijski nemar: »Jeza me hvatala kad sam došao na taj oltar. Sve je gadno, prašno. Isuse, kako si se udostojao amo sići. – Ja ću bezuvjetno morati protiv toga pred župnikom ustati. – Vječno svjetlo samo pod misom gori. To ne ću moći dopustiti.« (str. 43.)

Treće poglavlje donosi »Imenovanje za biskupa«. S imenovanjem za biskupa za Stjepana Bäuerleina na neki način prestaje mirno razdoblje života. Zapravo, počinje mučno razdoblje. Naime, on je prvo bio imenovan pomoćnim biskupom, ali istodobno »s ovlastima rezidencijalnoga biskupa«. (str. 83.) To je Biskupu davalo sve ovlasti, ali je stvaralo

nejasnu situaciju, ukoliko je Biskup bio ipak samo pomoćni biskup, a Akšamović biskup ordinarij ili neka vrsta ordinarija u sjeni. Iz onoga što nam je donio Marin Srakić, razvidno je da Akšamović, a ni njegovi suradnici, zapravo nisu htjeli prepustiti vlast mladom pomoćnom biskupu. U svojem komentaru reskripta i Bule imenovanja Biskup piše: »Ja cijenim, preuzvišeni (Akšamoviću, cit. I. R.), Vaš rad i sve što učinite za biskupiju. Hvala Vam. Odsada moram uzeti upravu svoje biskupije u svoje ruke, pa bih molio, da ni preuzvišeni g. Ap. Ad. ni itko drugi ne postavi nijedan čin, koji bi tangirao upravu biskupije. U stvarima u kojima trebam pomoć bit ću slobodan zamoliti. Ali i svako miješanje u upravu biskupije morat ću najodlučnije ukloniti, jer za svaki čin nosim punu odgovornost.« (str. 88s) Marin Srakić pomalo stidljivo komentira te vrlo važne rečenice: »I biskup Akšamović i prisutni članovi Administrativnog vijeća bili su iznenađeni i zatečeni, ali su ponovno izrekli svoje čestitke novom biskupu«. (str. 89.) Dakle, očito je da određeni đakovački krugovi nisu bil presretni s imenovanjem Stjepana Bäuerleina, posebice s činjenicom da on sada ima »vlast«. Po mom mišljenju, u toj ambivalentnoj situaciji – imaš vlast, ali nisi biskup ordinarij, ili imaš vlast i nemaš vlast – leži klica kasnije gorčine, resantimana i određene zatvorenosti i nepovjerenja prema drugima, što će mnogi svećenici kasnije, ali i dandas, isticati kao glavna svojstva osobnosti biskupa Bäuerleina i zbog toga ga kritizirati. Ali, to »dvovlašće«, po mom mišljenju, jest jedan od glavnih razloga njegove gorči-

ne, resantimana i nepovjerenja. Naime, možete si zamisliti situaciju da godinama *de jure* imaš vlast, ali *de facto* si i dalje pomoćni biskup nekome drugom biskupu. Drugim riječima, imaš i nemaš vlast, ne možeš s lakoćom vladati, jer si i dalje samo »pomoćni biskup«. I to nije trajalo nekoliko mjeseci, nego godina! To je bio golemi pritisak na našega Biskupa, i stoga ne treba čuditi kasnija gorčina, zatvorenost, strah od drugih, nepovjerenje prema drugima, posebice ako k tomu pridodamo još činjenicu fenomena malih sredina, gdje prevelika bliskost nerijetko pogoduje stvaranju takvih osjećaja jednih prema drugima. Vjerojatno bi sve išlo u drugom smjeru da je Biskup odmah postao biskupom ordinarijem, odnosno da je odmah mogao na miru upravljati Đakovačkom i Srijemskom biskupijom. Stoga bih se već sada usudio reći da je biskup Bäuerlein na određen način bio ogorčena osoba, osoba resantimana, ali koji je, ponavljam, razumljiv mučnom situacijom ambivalentnoga upravljanja Biskupijom u prisutnosti biskupa Akšamovića. Odatle postaje razumljiva činjenica da se, izmučen tim »dvovlašćem«, 1959. godine odlučio odreći biskupske službe. (str. 243s) Šteta što ovdje Marin Srakić nije ponudio neko svoje tumačenje tih zbivanja, odnosno, nazovimo to tako, nemogućnosti normalnoga upravljanja Đakovačkom i Srijemskom biskupijom. U četvrtom, petom, šestom te opširnom sedmom poglavlju knjige Marin Srakić analizira biskupsko djelovanje: »Biskup – učitelj vjere i glasnik riječi« i »Biskup Bäuerlein – službenik milosti«, »Pastir-

sko upravljanje Biskupijom« i »Biskup Bäuerlein u zajednici Crkava«. Sedmo poglavlje pod naslovom »Biskup Bäuerlein u zajednici Crkava« zvuči pomalo nespretno. Dobiva se dojam da se studija bavi ekumenizmom, ukoliko bi se pojam »zajednica Crkava« na to odnosio, a ovako se radi o zajedništvu (bolje nego zajednica) s ostalim mjesnim, partikularnim Crkvama. Velika vrijednost sedmoga poglavlja jest Dnevnik Biskupa sa zasjedanja 2. vatikanskoga sabora. (str. 425.-544.) Biskup uglavnom faktografski donosi zbivanja sa Sabora, a neka njegova osobna zapažanja uglavnom se uopće ne mogu susresti. To tim više začuđuje, ako imamo na umu kakvo je veliko oduševljenje uzrokovao Sabor u većine biskupa koji su sudjelovali na Saboru. A kad čitamo Dnevnik biskupa Bäuerleina, dobivamo dojam kao da se ništa posebno ne događa. Štoviše, Biskupa su zanimale neke druge stvari, posjeti osobama, crkvama itd. To je vjerojatno i razlog zašto je Biskup kasnije imao vrlo hladan, suzdržan stav prema Saboru, što je potom izazvalo negativne reakcije kod svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije (str. 186s; str. 780.-783.; zanimljivo je da se već tada pojavljuje izraz »centralno svećenstvo«, zbog čega su se već tada mnogi svećenici bunili, i to s pravom. Nažalost, taj se izraz i dalje upotrebljava. Treba ga odbaciti, jer ako i zbog čega drugoga, onda zbog toga što stvara dojam da postoje »centralni« i »periferni« svećenici, tj. važni i nevažni svećenici!), što će dakaako kulminirati u »Bijeloj knjizi.« U sabsorskim bilješkama zanimljivo je jedno promišljanje Biskupa o pozitivnoj ulozi

sekularne kritike Crkve, tj. da sekularna kritika zapravo Crkvu može lišiti svega svjetovnoga u njoj samoj. Tako Biskup Garibaldi naziva »providencijalnim čovjekom«: »Svjetovna vlast mnogo je svjetovnoga unijela u Crkvu i shvaćanja, što dakako samo je Crkvi škodilo, ideji Evandelja bilo je tuđe i mnoge odvrćalo od Krista i kršćanstva. Kolikogod je bilo teško obračunati sa svjetovnim u Crkvi, ipak je to bilo potrebno – pa je i Garibaldi – providencijalni čovjek.« (str. 458.) Dnevnik pokazuje koliko je Biskup pozitivno gledao na »sekularne svećenike«, jer ja na Koncilu jedna od dviju njegovih intervencija bila posvećena prijedlogu da se sekularnim svećenicima također prizna »status perfectionis«. (str. 496.-497.; str. 526.-529.) Premda se Biskup možda hladno ophodio prema Saboru, ipak njegovi postupci nakon Sabora, kako nam Srakić navodi, pokazali su da je i njega zahvatio duh Sabora. Posebno se to odnosi na jednostavnost u ophođenju prema drugima, primjerice ukidanje oslovljavanje biskupa »preuzvišeni« i sl. (str. 558s)

Osmo poglavlje od posebne je vrijednosti jer sada, po prvi put na jednom mjestu, imamo prikaz cjelokupnih događanja oko tzv. »Bijele knjige«, kao i sam tekst iste »Bijele knjige«. Dok sam čitao »Bijelu knjigu«, tzv. »Prvu bijelu knjigu«, moram priznati da sam ostao iznenađen jednostavnim, neemocionalnim, neagresivnim stilom »Bijele knjige«. Očekivao bih nekakav žestok napad, možda čak i neargumentirano pristupanje nekim temama, kako se to često dogodi gdje prevladavaju emocije.

U »Bijeloj knjizi« ništa od toga. Ovdje mi nije nakana ulaziti u vrjednovanje »Bijele knjige«, ali ono što svakako mogu reći jest da i sam ton, stil pisanja »Bijele knjige« pokazuje kako je svećenicima supotpisnicima zaista bilo stalo do dobra Biskupije, odnosno da su nastojali ukazati na nešto što je bilo očito i jasno svim svećenicima u Biskupiji, a to je u mnogo čemu ekstremno ponašanje biskupa Bäuerleina. Dovoljno je samo spomenuti tužbe ondašnjega duhovnika, isusovca Radogasta Grafenauera, koje je uputio Biskupu. Kad se ima na umu da je te tužbe uputio isusovac, a isusovci su poznati po svojoj suzdržanosti, tada te tužbe dobivaju na još većoj važnosti. Tužbe se odnose na to da Biskup njeguje »idolatriju prema samome sebi«, da je psihički bolesnik, da mu nije stran duh simonije itd. (str. 591s) Srakić navodi potom i Grafenauerovo pismo Biskupu gdje ukazuje i na mnogo toga pozitivnoga. (str. 592.) Ipak, radi se o teškim optužbama. Ovdje bih se vratio svojoj početnoj tezi o biskupu Bäuerleinu. Vjerojatno mnoge optužbe prema Biskupu ne stoje. One su, po mom mišljenju, opet plod male sredine, u kojoj su ljudi toliko jedni s drugima bliski, natiskani jedni na druge, da se zapravo uopće ne poznaju. Ponekad je potrebno distancirati se od drugih, imati prostor »stranosti« da bismo upoznali jedni druge. To možda vrijedi i za Biskupa koji je u maloj đakovačkoj sredini stvarao jedan dojam, a zapravo je bio nešto sasvim drugo, što dokazuje njegov mladenački dnevnik, kao i oni koji su ga izbliza poznavali, primjerice djelatnici Bisk. ordinarijata u ono vrijeme (među

njima moja majka Klara, koja je tada radila u Ordinarijatu i koja je puna hvale o Biskupu i o njemu priča samo najbolje). Ipak, držim da ga je mala đakovačka sredina slomila, da je upao u gorčinu, resantiman i nepovjerenje prema svećenicima (usp. str. 773.). Uvuklo se u nj nepovjerenje koje je onda urodilo onim što su mnogobrojni svećenici prije i danas, ne samo supotpisnici »Bijele knjige«, naveli kao tiransko svojstvo njegove osobnosti, a što će potvrditi i danas neki živući stariji svećenici kad se spomene biskup Bäuerlein.

Bilo kako bilo, iznenađuje da nadbiskup u miru Marin Srakić zapravo ne daje svoju prosudbu svih događanja. Nakratko se samo osvrće na 726. str. Njegove pak ozbiljnije i osobne prosudbe o svim događanjima oko »Bijele knjige« ne ćemo susresti. Dakako, to se može shvatiti i kao prednost Srakićeve studije, što zapravo i jest, ukoliko nas autor ne opterećuje svojim prosudbama, nego nam ostavlja prostora za formiranje vlastitoga mišljenja. Ipak, ozbiljne povijesne studije moraju i trebaju donijeti prosudbe, interpretacije koje su dakako podložne daljnjim kritikama i prosudbama, ali upravo tako se kroz uzajamnu kritiku raste u spoznaji određenih zbivanja, osoba u povijesti, pa tako i života i djela biskupa Stjepana Bäuerleina. Drugim riječima, jedino tako povijesna znanost može biti »učiteljica života«.

Ova mala kritička napomena odnosi se na cijelu studiju Marina Srakića. Ako malo bolje proučimo studiju, Srakić nam uopće ne donosi svoj osobni pogled na biskupa Stjepana Bäuerleina.

Očekivali bismo opširniji zaključak, a na koncu susrećemo samo »umjesto zaključka« na dvije stranice. Taj »umjesto zaključka«, kao i cijela studija, zapravo pokazuju neprijepornu simpatiju Marina Srakića prema biskupu Bäuerleinu. Ipak, Marin Srakić ni tu simpatiju nije jasno formulirao, sve ostaje pomalo neodređeno, što dolazi do izražaja primjerice u sljedećoj rečenici, koja kao da izriče duh cijele knjige: »U sličnom vrtlogu najrazličitijih mišljenja i zahtjeva našao se i pokojni biskup – *neshvaćen ili neshvaćajući* – ili zbog toga često susretan s najširim rasponom najrazličitijih osjećaja mišljenja...« (str. 760.) U tom smislu bih cijelu studiju Marina Srakića nazvao izvrsnom »kronikom«, ali ne i povijesnom analizom života i djela Stjepana Bäuerleina. Njezina je velika zasluga upravo u toj »kronologiji«, ali i u samoj činjenici što se Marin Srakić posvetio pitanju života i djela Stjepana Bäuerleina. Ali tek sada, na temelju ove zaslužne »kronike«, predstoje povijesne i druge studije koje bi trebale pružiti kritičku interpretaciju, prosudbu, promišljanje o Biskupu. Jedan takav mali pokušaj pokušao sam i ja ponuditi, tvrdeći da se kod pobožnoga i marljivo-ga biskupa Bäuerleina može primijetiti određeni životni »prijelom« (slom?!) koji se dogodio s imenovanjem za biskupa, kad se dogodilo upadanje u gorčinu, u resantiman, koji je možda bio posljedica mučnoga razdoblja »dvovlašća« s biskupom Akšamovićem, kao i posljedica male, familijarne sredine, gdje, kao što već naglasih, svi svakoga poznaju, svi imaju pravo na drugoga, a nitko nikoga zapravo ne poznaje.

Time, dakako, ne želim opravdati biskupa Bäuerleina, ali ga mogu razumjeti. Možda upravo njegov život i djelo kazuju put kako ne upasti u resantiman, a to je duboki odnos prema Isusu Kristu, kako je on sam naznačivao u svojim predivnim mladenačkim bilješkama.

Ivica Raguč

Eva ILOUZ

Die neue Liebesordnung. Frauen, Männer und Shades of Grey

– Suhrkamp, Berlin, 2013., 89 str.

Već duže vremena pratim promišljanja izraelske sociologinje Eve Illouz te sam u više navrata hrvatskoj znanstvenoj javnosti približio njezinu misao. Posljednja njezina knjiga posvećena je pomalo neobičnoj temi, a to je knjiga koja je postala svjetski »bestseller«: »50 Shades of Grey« – »50 sivih nijansi« autorice E. L. James. Knjiga je doslovno zaludjela milijune čitatelja, napose žena, kako to pokazuje Illouz. Postavlja se pitanje zašto je ta intelektualno i literarno površna knjiga postigla tako velik uspjeh. Illouz nam daje vrlo zanimljive odgovore na to pitanje, odgovore koja se naslanjaju na njezino ponajbolje djelo »Zašto je ljubav bolna«, koje sad imamo i u hrvatskom prijevodu. To smo djelo u ovom časopisu već recenzirali, ali ono, nažalost, još uvijek nije recipirano u nas, u humanističkim znanostima, pa ni u teologiji, što začuđuje, jer je Illouz na tragu onoga na što je teologija uvijek upo-